

SYMBIOSIS

Fotoproject Maria Dabrowski.

Daan Van Speybroeck

*La semence de l'homme dans le ventre des femmes
est comme la Voie lactée : on ne la voit que la nuit,
et elle nous montre la nuit, du moins une nuit
qu'il n'est pas donné à tout le monde de contempler.*

Richard Millet, *L'art du bref*

Het fotoproject *Symbiosis* van Maria Dabrowski is samen te vatten in die ene zin van de Franse schrijver Pascal Quignard: 'we hebben geleefd voor geboren te worden' – nochtans wetend dat ik hiermee zowel de beeldende kunst als de kunstenaar tekortdoe. Al is het maar omdat beeldende kunst niet tot woorden te herleiden is. Woorden waar ik me hier niettemin moet aan wagen, wil ik iets over de foto's schrijven.

De eerste indruk is dat de foto's over een vrouw en haar zwangerschap gaan. De zagezegd samenvattende aangehaalde zin is met enige welwillendheid te lezen als dat de geportretteerde heeft geleefd vóór ze zwanger werd en, eens ze haar kind heeft gebaard, ze haar leven als moeder voortzetten zal. Al dan niet direct, wijzen de foto's daarop. Neem deze waar de vrouw voor een bed staat; hij geeft enkele aanwijzingen omtrent haar wijze van leven en alludeert op de verwekking van het kind. Tegen de achtergrond van haar tot dan geleefde leven, zal ze het kind op de wereld zetten, zal ze ervoor zorgen en het een en ander meegeven voor het prille leven dat hier zijn aanvang neemt. In latere foto's uit deze cyclus zien we dat ze haar kind niet langer in de baarmoeder maar op de arm draagt, evenals dat ze haar kind aan het voeden is.

De aanstaande moeder en het vervolgens feitelijke zijnd, wordt naakt getoond. Sereen en ingetogen is ze in haar kwetsbaarheid aanwezig. Meer bepaald suggereert de foto met openvallende kamerjas dat er meer te zien is dan we zien. Dit alludeert erop dat we ons niet (en in wezen nooit) tot *kijken* mogen beperken – hetgeen een herleiding is tot wat we al weten of wat ons daarin enkel bevestigt. Kunst daarentegen nodigt uit ons over te geven aan hetgeen we te *zien* krijgen, aan wat we tot dan toe nog niet hebben ervaren, wat ons vooralsnog is blijven ontgaan.

Deze vrouw naakt laten zien, bewerkstelligt in het fotoproject een vruchtbare potentie. Haar naaktheid is een vorm van empathie met het kleine blote wezentje dat zich al even bloot in haar buik bevindt. Het verleent het project spankracht: waar de vrouw, van haar kleren ontbloot, zichtbaar is, blijft de foetus onzichtbaar in zijn naaktheid met de baarmoeder bekleed. Zo betreft een 'geleefd te hebben voor geboren

te worden' niet langer enkel de vrouw, maar zelfs specifiek het kleine wezentje – met een ander, een tweede leven dat straks te gebeuren staat. 'Geboorte is niet een begin, maar een verandering van wereld. Het gaat slechts om een grens in de loop van een reis.'

Opvallend is immers dat we als beschouwer op de foto's deze vrouw, hoe vaak ze ook in beeld komt, nooit goed te zien krijgen. Steeds bevindt ze zich in een enigszins schaduwachtige, schemerige sfeer. Wanneer de vrouw voor het bed staat, wordt ze vaag weergegeven, of wanneer ze op een stoel met openvallende ochtendjas zit, is het alsof er iets achter-, ja geheimgehouden wordt: helemaal present is ze niet. Andere keren, ook nu wazig weergegeven, krijgt vooral haar zwangere buik de aandacht. Bol en gespannen geeft hij de grens aan tussen binnen en buiten, tussen wat er om zo te zeggen al was en wat straks komen gaat terwijl het er al is, tussen haar leven en het leven van de foetus. Dit samenleven van beiden in de titel *Symbiosis* van het project vervat, geeft een mede-leven aan: een innige vorm van verbondenheid, van nabijheid, van uitwisseling en van 'com-passie' – zoals de psychoanalytica Bracha Ettinger het spelt.

Duidelijk wordt dat het fotoproject van Maria Dabrowski zich niet uitput in die ene lezing met bijzondere aandacht voor de beleving van de vrouw met respect voor haar nog ongebooren kind. Is een dergelijke benadering boeiend en aantrekkelijk, het hierbij laten blijf eenzijdig en is te voor de hand liggend, te vluchtig. Het doet de letterlijke *omwondenheid* of *ingewikkeldheid* van situatie te kort. Bij een gedegener tot ons laten doordringen van de foto's, is het alsof de zwangere vrouw in haar slechts vervaagd zichtbaar worden, verkeert in de schaduw van wat getoond wil worden en van wat de kunstenaar ons laat zien. We worden geprikkeld, uitgenodigd over te gaan tot een meer diepgaande lezing van de foto's: een *zien* van het onzichtbare ons door de foto's te zien gegeven. Via het portretteren van de zwangere vrouw openbaren ze een 'geleefd hebben voor geboren te worden'. Dit maakt deze foto's anders, ja fundamentele en indringender dan alleen het *over* de (aanstaande) moeder te hebben.

Symbiosis is niet zomaar, zelfs helemaal geen 'fotoreportage'. De meervoudigheid van niveaus die de foto's in zich sluit en waarop ze te lezen is, maakt dat het project het onmogelijke mogelijk maakt: het laat het onzichtbare zien. Dit is kunst: het onzichtbare zichtbaar maken – de beeldende kunst levend van hetgeen niet voor te stellen is, van het onvoorstelbare. Concreet gezegd: de foto's van Maria Dabrowski evoceren een 'hebben geleefd voor geboren te worden'. Houden we op ernaar te *kijken*, om ze te *zien* te krijgen, dan stellen ze dit 'eerste leven' present. Op deze wijze maken ze waar, een 'dicht bij de opwellende bron te moeten blijven – aanwezig' – zoals Pascal Quignard schrijft.

Onweerlegbaar is dat het moederschap in onze gemedicaliseerde wereld gemakkelijk echografisch te kijk gesteld wordt: het onzichtbare bestaan van de foetus concreet kenbaar gemaakt met zijn bewegingen en al. Maar is dit meer dan een objectiveren en functionaliseren van het leven van het kind? Is dit niet een opdringen aan het nog ongebooren kind, van de heersende realiteit nog voor het er effectief aan participeert?

Voert een dergelijke manipulatie het levend wezentje niet weg van het mysterie van het leven en van de intieme band, van de com-passie, tussen de moeder en het kind in haar schoot? Onteigent dit het ongeboren kind van meet af aan en voor het verdere leven, niet van een wezenlijke existentiële dimensie: de ervaring waar het alsnog in ondergedompeld leeft – niet beschikkend over woorden om zich ervan bewust te worden? Een verhinderen, met het uitvlakken van het ‘eerste leven’, van ‘de brutale ervaring in een onbemiddeld contact met het naakte bestaan, met de plek van het ontspringen en van het verzwolgen worden, van epifanieën en van ogenblikkelijke verdwijningen. Steeds radicaal nieuw. Want door en door ingekwartierd in het register van “er is” – zoals het in de psychoanalyse wordt geduid. Het is niet zo vreemd dat we het ‘eerste leven’ uit het oog verliezen.

Dit ‘er was eens’ is terug te vinden in sprookjes, even kinderlijk en onschuldig, maar tegelijk dreigend. Hebben bepaalde foto’s van Maria Dabrowski niet daar iets van? Kortom ze tonen het volle leven.

Is het overdreven te beweren dat het een zeker gebrek aan respect en een vervreemding is een levend wezen in de baarmoeder te kijk te stellen, wanneer het zelf nog niet kan zien (me afvragend wat mijzelf hier betreft, hoe het dan zit met erover te schrijven terwijl de foetus evenzeer nog niet over woorden beschikt)?

Feit is dat Maria Dabrowski in haar wijze van visualiseren iets anders dan een onteigenen bewerkstelligt en er zeker niet toe overgaat het ‘eerste leven’ te reduceren tot en te integreren in de maatschappelijk dominante orde. Met haar foto’s breekt ze het heersen ervan open en laat ze iets anders *zien*: het wezenlijk deel hebben aan een existentiële wijze van leven.

Opvallend is dat op geen van de foto een man wordt afgebeeld. Of dat dan had ontmoeten? Geenszins. Doorbordurend op de vermelde symbiose, is een vader van deze vorm van mede-leven uitgesloten, althans voor zover als de onmiddellijke beleving ervan. Enkel met woorden en door empathie kan hij trachten er enigszins in de buurt van te komen.

Aansluitend hierbij zorgt de afwezigheid van een man ervoor dat het project op subtiele wijze refereert aan en zich fundamenteel inschrijft in de westerse beeldende kunst. Door deze ‘afwezigheid’ in zeker zin appellerend aan de maagdelijke geboorte, doorbreekt het fotoproject de mannenmaatschappij en knipoogt het naar het feminisme of meer algemeen naar een vrouwenwereld. Wezenlijker voor het project als kunst, en zich aan modieusheid onttrekkend, is dat hiermee impliciet naar Madonna’s in de westerse kunst wordt verwezen. De verbeelding van de Moeder-Maagd in de onverenigbaarheid van beide dimensies, bracht met haar inherente contradictie, met deze onmogelijkheid, juist meesterwerken voort. Samen met de verbeelding van andere onverenigbaarheden (als Christus: mens en godheid), heeft de Moeder-Maagd de westerse kunst van haar pijlers voorzien en verzekerde ze haar ontwikkeling.

Beide genoemde aspecten – het medische en het mannelijke – of eerder de afwezigheid hiervan in het fotoproject van Maria Dabrowski, zijn constituerend voor de foto’s en zorgen voor een diepgaande verankering in de kunst.

Maria Dabrowski brengt het verborgen ‘eerste leven’ aan het licht. Niet in beelden te vatten, bewerkstelligt zij dit evenwel – zich bewegend ver van een soort ‘veredelde echografieën’. Het lukt haar door subtiel te spelen met licht – fotografie juist de kunst van het werken, ja een in grote stilte schrijven met licht. Het betreft het in- en aanbrengen van het zien in zijn confrontatie met een nog niet kunnen zien van de foetus in de baarmoeder en het verblind worden van het kind bij de geboorte. De foto’s plegen geen bedenkelijke of onterechte inbreuk op de ervaring van het ‘eerste leven’ waar de foetus in ondergedompeld is of waar de boorling juist afscheid van neemt; ze verbeelden geenszins noch alluderen ze op de onteigening ervan.

Integendeel, het project loopt parallel met de geboorte van het kind. De foto’s draaien om de geboorte als scharnierpunt: het kind dat voor het eerst het licht ziet, of eerder door het licht wordt verblind – daar het voorheen in de baarmoeder, niets zag, maar van dan af, in de toekomst, een *kijkbril* krijgt opgezet.

Zoals in de foto’s van voor de geboorte dit leven niet wordt uitvlakt, zo zijn die van na de geboorte evenmin gericht op een maatschappelijke integratie van het kind. In de foto’s van het verder gedragen worden van het kind door de moeder (thans in haar armen), en van haar blijven voeden van het kind (nu aan de borst), blijft de sfeer van voor de verbroken eenheid, ontstaan bij het doorknippen van de navelstreng, opvallend rondwaren. Het perspectief is om in het kind de herinnering, ten minste de intuïtie ervan, levendig te houden.

Zo toont Maria Dabrowski wat wij vergeten zijn, maar wat ons niet vergeet. Herinneringen die we aan dat ‘eerste leven’ niet meer hebben, worden in de foto’s aangeroerd, beroerd en opwekt; ze worden in herinnering gebracht. De suggestie wordt gedaan ernaar te leven – wat het leven een beetje anders, een beetje intenser, tot meer leven maakt dan waar we aan toekomen in wat we als de realiteit aannemen. Het opent het perspectief terug te keren naar waar we gelukkig waren.

De foto’s van Maria Dabrowski evoceren de onzichtbare wereld waar ‘we hebben geleefd voor geboren te worden’, waar we gelukkig waren. Het is een wereld die ook de foetus niet heeft gezien maar die, door dit project ge- of heropenend, inspirerend is in het leven na de geboorte. De foto’s – eens tot ons doorgedrongen en wij erdoor omarmd, opgenomen als we erin worden wanneer ze ons in de tentoonstelling omringen – zien we als het ware het best, hoe paradoxaal ook, met de ogen dicht. We dragen ze in ons mee. Zo’n wijze van *zien* kan enkel wanneer ze gepaard gaat met het afstand doen van woorden – een toestand compleet verwant met deze waarin de foetus verkeert. Ondergedompeld in de situatie van de directe ervaring, zonder woorden ervoor, verkeren we dichtbij ‘de plek van het ontspringen en van het verzvolgen worden, van epifanieën en van ogenblikkelijke verdwijningen’, met andere woorden dichtbij het ‘er was eens’ van het ‘eerste leven’, van ‘het leven dat we gekend hebben voor de zon onze ogen verblindt en we iets hoorden dat we konden zien noch lezen.’ *Symbiosis* biedt ons die ‘éne scène die ons nooit zichtbaar is geworden en die ons boven alles aanbelangt’. Ze te *zien* krijgen en er daadwerkelijk toe overgaan ze te *zien*, zet aan om van daaruit te leven – in verbondenheid, nabijheid, uitwisseling en com-passie, met zijn gastvrijheid en mede-leven. Daarin schuilt de ware betekenis en beleving van het kunstproject.

Met *Symbiosis* geeft Maria Dabrowski een oorkonde aan het kind dat we de grens van de ene wereld naar de andere zien overschrijden; een oorkonde van onschatbare waarde. Tevens is ze dit voor ons allen, daar de reeks kunstwerken, in zijn presentie van het volle leven met zijn 'we hebben geleefd voor geboren te worden', kortom met zijn 'eerste leven', van een openbarende betekenis is.